

خویندنه وه په کی جیاوازتر بو خوپیشانده کانی عیراق

31-10-2020

نووسه ره کان

ناوه ندى ليكوئينه وهى رووداو

كورتە : ئەمرۆ سالیك تیده په ریت به سهر په كه م جولانه وهى سیاسى جیاوازدا له پاش داگیرکردنى عیراق له لایه نه هیزه هاوپه پیمانده کانه وه كه گه نجانى نارازى ناویان لینا "شورشی تشرین" دژى ئەو دهسته بژییه سیاسیهى كه وا هیچیان پیشكه شی گهلانى عیراق نه كرد دواى حوكمیكى دورو دریزی دیکتاتوری ، به لكو ئەوهى كردیان زیاتر له بهریه ك هه لوه شانه وهى دهولت، ته خشان و په خشان کردنى سهروهت و سامانى ولت، دوستکردنى بهرزه وه ندى سیاسى

د.هەلمەت غەریب-

راویژکار لە ناوەندی لیکۆلینەوهی رووداو |

بەرای

ئەمرۆ سالیك تێدەپەریت بەسەر یەكەم جولانەوهی سیاسی جیاوازا لە پاش داگیرکردنی عێراق لەلایەنە هیزە هاوپەیمانەکانەوه کە گەنجانی ناپازی ناویان لینا "شۆرش تشرین" دژی ئەو دەستەبژێرە سیاسییە کەوا هیچیان پیشکەشی گەلانی عێراق نەکرد دواي حوکمیکی دورو دریزی دیکتاتۆری ، بەلکو ئەوهی کردیان زیاتر لەبەریەك هەلۆهشەوهی دەولەت، تەخشان و پەخشانیکردنی سەرۆهت و سامانی وڵات، دروستکردنی بەرژەوهەندی سیاسی، ئەمنی و ئیداری بوو بۆ خۆیان بۆ ئەوهی رەچاوی بچوکتەری بەرژەوهەندی بالای عێراقیەکان بکەن ، جیاوازی ئەم جولانەوهە سیاسیە لەگەل ناپەزایەتیەکانی تری دواي 2003 لەعێراقدا ئەوهیە کە بە دوو سیفەت ئەناسرێتەوه یەكەمیان بریتیه لەوهی کە دەموچاویکی نوێ و نەوهیەك رابەراییەتی ئەكات کە کەمترین بایه خدانی بۆ بۆچوونی سیاسیە تەقلیدی و مەرجەعە ئابنیهەکان هەیه. دووهمیشیان نوکی ئەم خۆپیشاندان و ناپەزایەتیانە روهو دەستەبژێری سیاسی حوکمرانی شیعهیه ، یەكەمجارە ناپەزایەتیەکان لەناو شەقامی شیعهدا بەو ئاستە بگات کە زیاد لە 17 سالی دەسەلاتی سیاسی و ئەمنی عێراقی جێلەو گیر کردووه. لەم وتارەدا تیشک ئەخەینە سەر گرنگترین ئەو گۆرانکاریانە کە شۆرش تشرین لەگەل خۆیدا هینای، وه وەلامی ئەو پرسیارە ئەدەینەوه کە ناپەزایەتیەکان ئامانجەکانی خۆیان پینکا؟ چی چاوهڕوانیەکمان لە عێراقی دواي شۆرش تشرین هەبیت.

ناپەزایەتیەکان چیان گۆری و چۆن گۆرا؟

لەدوو مانگی سەرەتای خۆپیشاندانەکانی گۆرەپانەکانی عێراق دەستکەوتی سیاسی باشی بەدیھینا بەلام دواتر هیدی هیدی ماناکانی لەدەستدا لەجیاتی گۆرانکاری ئیتر ریزەکانی خۆپیشاندەرەکان کەوتنە بەر لیک هەلۆهشەوه لەرێگە هەرەشە میلیشیاکان و گروپە چەكداریهەکان ، ناپەزایەتیەکان توانی کۆمەلێك گۆرانکاری گەوره بەھینیتە دی لەوانە:

- **گۆرینی بیروبوچوونی مەرجەعیەت لەعێراقدا:** تا خۆپیشاندان و ناپەزایەتیەکان دەستیان پینەکرد مەرجەعیەتی شیعی لەعێراقدا بە راستەوخۆ نەهاتۆتە ناو هیچ کیشە و بابەتیکی سیاسیەوه، بەلام پاش ئەو روداوانە سالی رابردوو بۆیەكەم جار مەرجەعیەت لایەنگیری کرد و پشنتی کرد لەو دەستەبژێرە سیاسییە کە لە دواي 2003 وه لە ژێر عەبای پالپشتی مەرجەعیەتدا حوکمی عێراقیان دەکرد، بەلام پاش ئەو روداوانە مەرجەعیەت راستەوخۆ کیش مەلیکی لە حزبه دەسەلاتدار و سیاسیە تەقلیدیەکانی دواي 2003 کرد، چونکە ئەگەر وانەبوا یە بێگومان متمانە عێراقیە ناپەزایەکان بە مەرجەعیەتیش لاواز دەبوو، چونکە بەشیکی گەورە و ئەو ناپەزایەتیانە دژی ناومالی شیعی خۆی بوو ، ئەو هاتنەپیشەوهی مەرجەعیەت دەسەلاتدارانی ناچار کرد بیر لە رۆپشتن بکەنەوه بەو شیۆهیه مەرجەعیەت تارادەیهک کرد بوو بە مەرجەعیەتی وەلانی کەتا ئەو کات مەرجەعیەتیکی رقابی بوو بەسەر پرۆسە سیاسیەوه کەمتر دەست وەردانی لە پرسە سیاسیەکاندا دەکرد. بەلام ئەوهی بوو هۆی گۆرینی پەيامی خۆپیشاندەرەکان تیمەکانی مەرگ بوون کە میلیشیاکان دروستیان کردبوو بۆ کۆتایی هینان بە خۆپیشاندانەکان و دواچار ریزەکانی گەنجانی ناپازیان تەفروتوناکرد و پەراگەندەیان کردن.

- **گۆرینی سەرۆك وەزیران:** بەکێکی تر لە دەستکەوتەکانی گەنجانی عێراق ئەوهو بوو سەرۆك وەزیرانیان لە پۆستەکە دیورخستەوه و رێگەیهکی تریان بۆ دانانی سەرۆك وەزیران دیاریکرد بەپینچەوانە و ئەو رەوتە باوهی دیاریکردنی سەرۆك وەزیران لە عێراقدا لەنیو کۆتله سیاسیەکاندا ، یەكێك لەجوانیهەکانی ئەم ناپەزای و خۆپیشاندانانە ئەوه بوو کۆتلهی گەروە بچوکردهوه لەبەردەم خواستی گەلدا ، کۆتلهی گەوره هیچ رۆلیکی نەما لە پرۆسە سیاسییدا بۆ سەپاندنی کاندیدی سەرۆك وەزیران، چونکە بەکێکی کرد بە سەرۆك وەزیران کە بۆ پشنت و پەنایە لەناو پەرلەمانی عێراقدا ، ئەگەر سەیری نامە دیستلەکارکیشانەوهکە عادل

عبدالمهدى سەرۆك وەزىرانى پىشوو بەكىن بۇمان روون دەبىتتەوۋە كە ئاوبراۋ بوو بە قوربانى ھەلەكانى رابردوۋى شىعە لە عىراقدا ، ئىتر ئىستا سەرۆك وەزىران ئەوۋەيە لە داھاتوودا كە گەل و شەقام پى رازىدەبىت نەك بە پىچەوانەوۋە.

• **ھەلبۇزاردنى پىشووخت :** دەسكەوتىكى تىر خۇپىشاندەران و گەنجانى نارازى عىراق برىتى بوو لە ناچاركردىنى حكومت بە برىاردان بۇ ئەنجامدانى ھەلبۇزاردنىك كە ھاوشىۋەي نەبوۋە لە عىراقدا ، ھەلبۇزاردنىك پىش وادەي دەستورى خۇي ئەمەش لە پىناۋى خىراتركردنى پرۇسەي گۇرپانكارى ۋەھىنانە پىشەوۋەي نوپنەرانى گەل لە ھەلبۇزاردنى داھاتوودا ئەۋىش لەرىگەي دەستكارىكردىنى ياساى ھەلبۇزاردنەكان و گونجاندىنى بەجۇرىك زۇرتىن عەدالەتى ھەلبۇزاردنى تىداپىت ، بەلام ھىچ گەرەنتىەك بۇ پاك و بىگەردى ھەلبۇزاردنەكە نىە لەبارودۇخىكدا ھىشتا قسەي مىلىشىياكان يەكلاكرەوۋەيە ، ئايا ھەلبۇزاردنى پەرلەمان لە ساىەي تەفەنگى مىلىشىياكان ھىچ گۇرپانكارىەك ئەھىنىتە كايەوۋە ؟ بىگومان نەخىر تا ئەو گروپە چەكدارىانە لە پرۇسەي سىياسىدا رۇلىان ھەبىت ئەستەمە ھەلبۇزاردنىكى پاك و بىگەرد ئەنجامبدرىت .

ئەنجام

ئىستا ھەموو كەس ئەيەۋى بزائىت ئەو دەستكەوتانە چىن كە ئەو خۇپىشاندانانە ھىنايانەدى بۇ گەلانى عىراق ؟ ، لەراستىدا ئەتوانىن يەك دەسكەوتى ديار بۇمىزىن كە گۇرپانكارىەكانى ئۇكتۇبەر لەگەل خۇيدا ھىناى ئەۋىش ھەلبۇزاردنەكان و گۇرپانى نەخشەي ھەلبۇزاردنەكان ۋىنگەي ھىزەكانە لە پرۇسەي سىياسىدا لە ئاىندەدا ئەمە تاكە دەسكەوتى سىياسى ئەو خۇپىشاندان و نارەزايەتپانەيە ، ماۋەتەوۋە ئەۋەي كە ئايا ھەلبۇزاردنەكانى ئاىندە ھىچ سوپراىزىكى تىداپە بۇ خەلكى نارازىي ؟ ئايا ئەبىتە ھۇي ھىنانە پىشەوۋەي خەلكانىك كە ھەلگىرى معاناتى ئەو نەۋە سىياسىە نوپىە بىت كە لەھەموو شتىكى دەسەلاتدارانى ئىستاي عىراق نارازىيە ؟ من پىم وانىە گۇرپانكارى گەورە بەدىبھىنىت لەبەر دوو ھۇكار يەكەمىان ھەلبۇزاردن لە ساىە و سىبەرى چەكدا نە پاك و بىگەردە نە دەتوانىت بە باشى و پاكى بەپىۋە بچىت ، دوۋەم ياساى ھەلبۇزاردنەكان خزمەتى ھىزە تەقلىدىەكانى گۇرەپانى سىياسى ئىستاي عىراق دەكات ، حزبە گەورەكان گەورەتر و بچوكەكانىش بچوكتر ئەكاتەوۋە ئەمەش ھىۋاي گۇرپانكارى بەيەكجارى لەبەين ئەبات.